

Л.Н. ГУМИЛЕВ атындағы ЕУРАЗИЯ ҰЛТТЫҚ УНИВЕРСИТЕТІ
ЕВРАЗИЙСКИЙ НАЦИОНАЛЬНЫЙ УНИВЕРСИТЕТ имени Л.Н. ГУМИЛЕВА

**Қазақстан Республикасы Конституциясының 20 жылдығына
арналған «Қазақстан Республикасы Конституциясы –
калыптасқан мемлекеттің басты заңы» атты
халықаралық ғылыми-тәжірибелік конференция
материалдарының
ЖИНАҒЫ**

ТОМ I

СБОРНИК

**материалов международной научно-практической конференции
«Конституция Республики Казахстан – основной закон
состоявшегося государства», посвященной 20-летию
Конституции Республики Казахстан**

Астана, 2015

ӘОЖ 342(063)
КБЖ 67.400.1

Редакциялық алқа төрағасы
Оңғарбаев Е.Ә.

Редакциялық алқа:

Амандықова С.К., Өмірзақов П.К., Тлепина Ш.В., Мұқашева А.А., Қаржаубаев Е.Қ.,
Жаркенова С.Б., Алтынбасов Б.Ө., Хайырмұханбетов Н.И.

Қазақстан Республикасы Конституциясының 20 жылдығына арналған «Қазақстан Республикасы Конституциясы – қалыптасқан мемлекеттің басты заңы» атты халықар. ғыл.-тәжіриб. конф. жинағы, 2015 жылғы 27 наурыз / Ред. алқа төрағасы Е.Ә. Оңғарбаев. – Астана: Л.Н. Гумилев атын. Еуразия ұлттық ун., 2015. Том 1. –491бет.

ISBN 978-601-301-363-3

Конференция жинағы Қазақстан Республикасы Конституциясының 20 жылдық мерей тойына арналған. Жинақта конференция жұмысына қатысқан шетелдік және отандық ғалымдар мен мемлекет және қоғам қайраткерлерінің ғылыми баяндамалары көрініс тапқан.

Жарияланған еңбектер авторлық мәтінде ұсынылған.

ӘОЖ 342(063)
КБЖ 67.400.1

Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті, 2015

Акаев А.М. Идеологический плюрализм в Республике Казахстан: правовое регулирование статуса мусульман в Казахстане-----	104
Адилова К.А. Қазақстан Республикасының Конституциясы және азаматтық қоғамның дамуы-----	108
Воронова Т.Э., Ахметов Т.У. Президентская форма правления и демократические процессы в Казахстане-----	112
Айтказинов Е.Б. К вопросу об определении понятия «правовой акт» в законе от 27 ноября 2000 года «Об административных процедурах»-----	115
Олжабаев Б.Х. Конституционно-правовые основы социальной политики современного Казахстана-----	117
Оторова Б.К. Конституционно-правовые основы регулирования прав личности на информацию в Кыргызской Республике-----	120
Кулешова Н.Н. Традиции конституционных моделей: сравнительно-правовой анализ Конституции Российской Федерации и Конституции Республики Казахстан-----	123
Седельникова М.Г. Развитие конституционных основ в законодательстве Республики Казахстан и Российской Федерации о социальном обеспечении: проблемы гармонизации-----	125
Божкараулы А. Административно-правовое регулирование в сфере миграционной политики Республики Казахстан-----	129
Онлашева Ж.О. Законотворческая деятельность в Казахстане: проблемы и преимущества-----	132
Хайрмуханмедов Н.И. Мемлекеттілік және егемендік ұғымдарының қалыптасуының тарихи-теориялық аспектілері-----	137
Рустембекова Д.К., Абенова К.Е. Межэтническая толерантность и общественное согласие – залог процветания Казахстана-----	141
Сеилханов Ж.Д. Қазақстан Республикасындағы мемлекеттік қызметті реформалаудың өзекті мәселелері және келешегі-----	144
Темирбеков Ж.Р. Альберт Венн Дайси и концепция «rule of law» («верховенство права»)-----	147
Темірбеков Ж.Р. Конституция – құқықтық мемлекет құрудың маңызды кепілі ретінде-----	150
Аубакирова И.У. Конституционализм и управленческая парадигма либерального этатизма: философско-правовой аспект-----	152
Жаутикова Д.Б. Правовые основы участия политических партий в выборном процессе Республики Казахстан-----	155
Каскенова А.Р. Адам және азаматтың құқығы мен бостандығын қорғаудың конституциялық негіздері-----	159
Мырзатаев Н.Д. Қазіргі таңдағы жас мамандар даярлау мен жұмысқа тартуды ұйымдастырудың құқықтық мәселелері-----	161
Серикбаева С.С., Жұмағұлова А.Қ. Этатизмді еңсеру және оның қазіргі кезеңдегі мемлекет дамуына әсері-----	169
Сактаганова И.С. Зарубежный опыт формирования межбюджетных отношений---	172
Садықов Т.К. Тұлғалардың өмірі жастарға үлгі-----	179
Хайрмуханмедов Н.И. Еуразиялық кеңістіктегі адам құқықтары концепциясы тұрғысынан ислами адам құқықтары түсінігіндегі жұмысшы құқықтары мен бостандықтары-----	182
Алтынбасов Б.Ө. Ежелгі Үндістанның әдет-ғұрып және діни ережелерінде адам құқықтарының көрініс табуы-----	186
Кожаметова С.Г. Конституционно-правовые основы реализации социально-экономических прав человека и гражданина-----	192

5. Cosgrove A. Richard., «Dicey, Albert Venn (1835-1922) », Oxford Dictionary of National Biography, Oxford University Press, 2004; online edn, Jan 2008 [http://www.oxforddnb.com/view/article/32811], accessed 11 Oct 2012.

6. Dicey A.V. Introduction to the Study of the Law of the Constitution. – 10th ed., – London: Macmillan, 1959.

ӘОЖ 340.12

КОНСТИТУЦИЯ – ҚҰҚЫҚТЫҚ МЕМЛЕКЕТ ҚҰРУДЫҢ МАҢЫЗДЫ КЕПІЛІ РЕТІНДЕ

Темірбеков Жалғас Рамазанұлы

zhalgas.mail@gmail.com

Қазақ Гуманитарлық Заң Университетінің Мемлекеттік-құқықтық пәндер кафедрасының оқытушысы, Астана, Қазақстан

Құқықтық мемлекет әділдікті жақтайды, кең мағынада құқықты қорғайды, негізгі міндеті – адам құқықтарын қорғау. Қазіргі кезде құқықтық мемлекет концепциясы адам құқықтары мен бостандықтарымен тығыз байланыста қарастырылады және адам және тұлғаның жеке, азаматтық, саяси және экономикалық құқықтарының қорғалуын білдіреді.

Сапалы Конституция – құқықтық мемлекет құру жолындағы маңызды шарттардың бірі болып табылады.

Жаһандану заманындағы құқықтық мемлекет

Елбасы Н.Ә. Назарбаев «Қазақстанның болашағы – қоғамның идеялық бірлігінде» атты еңбегінде құқық реформасының маңыздылығы мен күрделілігі экономикалық реформамен тең екендігін атап, құқықтық мемлекет құруды мемлекеттің өзінен бастау керек деп көрсетті [6; 36 б.].

Қазақстан Республикасы Конституциялық Кеңесінің бұрынғы мүшесі А.К. Котовтың айтуынша Қазақстан әрқашан ел болды, алайда коммунистік партиялық мемлекет құлағаннан кейін тәуелсіз мемлекет болып, халық өмірінің әлеуметтік-экономикалық және қазақ жерінде өзінің барлық азаматтарының құқығы мен бостандығын қорғауға және қамтамасыз етуге қабілетті мемлекет ретінде дербес даму қажеттілігіне тап болды [4].

Қазіргі күні дүние жүзінде, тұтастай алғанда Батыс пен Шығыстағы әлеуметтік, саяси, экономикалық өзгерістер адам құқығын қорғауда арнайы пікірталас тудыратын жағдайға әкеліп отырғанын көреміз. Адам құқығын еркін дамыту үшін қоғамдағы мемлекет адамның ішкі дүниесі мен табиғи еркіндігіне сәйкес құқықтық заңдарды қабылдауы тиіс.

Қоғамдағы құқықтың даму моделі әр халықтың сол құқықтың мазмұнын түсінуі, қабылдауына байланысты болады. Жетілген конституциялық құқық түрі ретінде өз азаматтарына сол уақыт кезеңіне сәйкес құқық пен бостандықтың ең жоғары еркіндігін беруі болып табылады [3; 50-51 б.].

Бүгінгі күнде адам құқығы мен бостандықтары бүкіл әлем жұртшылығының назарын өзіне аударуда. Адам құқығы мен бостандығы жайлы өзге мемлекеттердің ұстанымы әртүрлі болғанымен халықаралық құқық ізгілендіріліп, барлық мемлекеттер құқыққа өз көзбен қарап, адам құқығы мен бостандықтарына ерекше мән берілуде. Әлем елдері құқықтарын халықаралық құқық стандарттарына сәйкестендіруді жүзеге асыруда, әлеуметтік-экономикалық даму барысында адам құқығы мен бостандықтарына мән беруі бірінші орынға қойып отыр [1].

Құқықтық мемлекетті қалыптастыру үшін еліміздің ішкі жағдайын ғана емес, сонымен қатар сыртқы жағдайларын да жан-жақты қарастыру қажет. Құқықтық мемлекет халықаралық құқықтың қағидаларын айналып өте алмайды. Міне, осыдан ішкі заңдардың қалыптары мен халықаралық құқық қағидаларының ара қатынасы мәселесі туады. Құқықтық мемлекеттің басты белгісі бұл – заңның үстемдігі. Мұнда ең алдымен, бүкіл

жәмдік мәселелермен байланысты халықаралық құқықтық талаптардың іс жүзіндегі маңызын айқындамасын анықтап алуымыз қажет [8; 101-102 б.].

Халықаралық құқықтық қалыптары мемлекеттің ішкі заңдарынан басым тұра ма? Әрине, қарастырып отырған жүйелердің өздеріне тән ерекшеліктері болғанымен, халықаралық және мемлекеттің ішкі құқықтарының ортақ қайнар көзі келісім шарттарды, құқықтық әдет-ғұрыптарды қамтиды. Осы екі жүйеге ортақ нәрсе – ол бостандық, теңдік, әділеттілік, ізгілік сияқты құндылықтарға бет алу болып табылады. Заңның ең басты міндеті – осы құндылықтарды қорғау екенін білеміз.

Конституция – құқықтық мемлекетке жету шарты

Қазақстан мемлекеті құқықтық мемлекет құру жолына бірден түскен жоқ, ұзақ тарихы бар үлкен ұлы далада құқықтық мемлекет құру оңайға соққан жоқ. Кез келген ел үшін құқықтық мемлекет құрудың негізгі шарты – ол елдің Ата заңы бөлу керек. Қазақстан Республикасының Конституциясының қалыптасуы бірнеше тарихи, күрделі, өтпелі кезеңдерді қамтиды. Сондықтан, Қазақстан Республикасының Конституциясының негізгі маңызы кезеңдері мен ерекшеліктерін қарап өтейік.

1995 жылы қабылданған Конституцияның ерекшелігі – Қазақстан Республикасы Президенттік Республика болып қалыптасуында. Конституцияда заң шығарушы билік Парламенттің құзырында, ал атқарушы билікті Үкіметтің жүзеге асыруы және оның басшысы ретінде Президенттің болуы. Үкімет Парламент алдында емес, Президент алдында есеп береді және Үкімет мүшелерін Президент өз қалауы бойынша қызметке тағайындайды және босатады. Сот билігі конституцияға сәйкес үш деңгейге бөлінеді: Жоғарғы сот, облыстық соттар және оған теңестірілген соттар, аудандық, қалалық соттар.

Конституциямыздың кіріспе бөлімінде: «Біз ортақ тарихи тағдыр біріккен Қазақстан халқы байырғы қазақ жерінде мемлекеттілік құра отырып, өзімізді еркіндік, теңдік және татулық мұраттарына берілген бейбітшіл азаматтық қоғам деп ұғына отырып, дүниежүзілік қоғамдастықта лайықты орын алуды тілей отырып, қазіргі және болашақ ұрпақтар алдындағы жоғары жауапкершілігімізді сезіне отырып егемендік құқығымызды негізге ала отырып, осы Конституцияны қабылдаймыз» делінген [5].

Ортақ тарихи тағдыр біріккен Қазақстан халқы деп мұнда еліміздің күрделі өтпелі кезеңдерден өткендігін және құқықтық мемлекет ретінде бірден қалыптаспағанын, сондай-ақ мәтінде қазақ халқы деп емес, Қазақстан халқы деп берілуі елімізде ұлттаралық теңдіктің айрықша нысаны орнағандығын байқауға болады. Сан ғасырлар бойы еліміз тәуелсіздігі үшін күрескен тек қана қазақ халқы ғана емес сонымен қатар әр түрлі ұл өкілдерінің сол тыншылықты бірге көргендігін ескеруіміз керек.

Заңгер-ғалым С.Ф. Ударцевтың пайымдауынша, «құқықтық мемлекетті құру – ең алдымен жетілген құқықтық мәдениетті, қоғамның құқықтық және инабаттылық тәрбиесін қалыптастыру» [7; 33 б.].

Қазақстан Республикасының Конституциясының 1-ші бабында Қазақстан өзін демократиялы, зайырлы, құқықтық және әлеуметтік мемлекет ретінде қалыптастырады, оның ең қымбат қазынасы адам, адамның өмірі, құқықтары мен бостандықтары делінген [5]. Осы жерде соңғы сөйлемді негізге ала отырып, Қазақстан Республикасы құқықтық мемлекет құру жолында негізгі қадамдар жасады деп тұжырымдауға болады.

Құқықтық мемлекеттің маңызды факторларының бірі – заң талаптарын орындауға барлық мемлекеттік органдардың, лауазымды адамдардың бірдей міндеттілігі. Заңдар, ең алдымен мемлекеттен, оның органдарынан бастау алады. Сондықтан, мемлекеттің өзі заң талабын орындауға бірінші кезекте міндеттенеді. Барлық жағдайда да заңдардың орындалуы мемлекетке, оның органдарына келіп тіреледі. Мемлекеттік органдар не оның жүзеге асырылуын қадағалайды, не ол заңдарды өздері қолданады, не олар заңдардың орындалуы мемлекетке, оның органдарына келіп тіреледі. Мысалы, С.К. Амандықованың ойы бойынша, конституция, заңдар, соттар және қоғамдық-саяси ұйымдар оларды жалпыгумандық және жалпыадамзаттық құндылықтармен толтыру нәтижесінде ғана конституционализмнің негізін құрайды [2].

Қорытындылай келгенде құқықтық мемлекет белгілеріне сай еліміздегі саяси тұрақтылық, құқықтық реформалардың жедел яғни қарқынды жүруі, қолданылып жүрген заңнамалардың біркелкі орындалуы мен сапалы нысанға ие болуы еліміздің негізгі заңының қызметінің нәтижесі деп ойлаймын. Мемлекетіміздің дамуы, өркендеуі, дүние жүзі мемлекеттерінің алдыңғы қатарында болуы және құқықтық мемлекет құру үшін құқықтық білімді, тәрбиені жүзеге асыруды биік деңгейге қою қажет.

Біздің ойымызша, заман талабына сай келетін құқықтық сауаттылық, жоғары құқықтық мәдениет пен құқықтық сана және сапалы Конституция – құқықтық мемлекетті орнықтырудың алғышарты болып табылады.

Әдебиеттер:

1. Қараңыз: Абайдельдинов Е.М. Права человека в РК: соотношение международного и национального законодательства // Научные труды «Әділет», 2003. №1.
2. Қараңыз: Амандыкова С.К. Становление доктрины конституционализма в Казахстане. – Караганда, 2002. – С. 7.
3. Қараңыз: Еділ Қ. // Әділ сот, 2013. №1. 50-51 беттер.
4. Қараңыз: Котов А.К. Конституционное становление Казахстана как нового независимого государства // Научные труды «Әділет», 1997. №1.
5. Қазақстан Республикасының Конституциясы (1995).
6. Қараңыз: Назарбаев Н.А. Законопослушание и правопорядок – основа нашей Стабильности // Казахстанская правда, 30 март 2002.
7. Ударцев С.Ф. Правовое государство: смысловые грани доктрины (из истории философии права) // Научные труды «Әділет», 2001. №1. С. 33.
8. Уразымбетов Т.Е. // Қазақстанның ғылымы мен өмірі. 2013. №1. 101-102 беттер.

УДК: 34

КОНСТИТУЦИОНАЛИЗМ И УПРАВЛЕНЧЕСКАЯ ПАРАДИГМА ЛИБЕРАЛЬНОГО ЭТАТИЗМА: ФИЛОСОФСКО-ПРАВОВОЙ АСПЕКТ

Аубакирова Индира Ураловна
indastana@gmail.com

докторант кафедры теории государства и права и политологии МГУ им. М.В.
Ломоносова

Сложный, развивающийся характер проблемы, указанной в названии данной работы, обуславливает необходимость основательного развертывания исследовательской мысли. Однако, с учетом установленных рамок статьи, попытаемся обозначить ее «пунктирно», представив в пяти авторских тезисах.

В современном мире общности, не имеющие достаточный потенциал для рационального устройства своего бытия и не способные создать устойчивый институт управления государственными делами, рассматриваются как маргинальные. По сути, способность обеспечить эффективное и стабильное функционирование государственно-политических институтов – основной показатель состоятельности государства. Состоятельное государство одинаково качественно осуществляет все свои основные функции и с одинаковым вниманием относится к каждой из них по отдельности. Оно контролирует всю свою территорию и обеспечивает полный спектр качественных политических, правовых, экономических и социальных благ своим гражданам. Слабое государство (“weak, failing state”) в состоянии реализовать ожидания своих граждан лишь в некоторых сферах, но бессильно либо имеет недостаточный потенциал обеспечить осуществление функций в других. Неудавшееся государство (“failed state”) характеризуется дисгармонией социальных взаимосвязей, деградацией социальных и политико-правовых